

مجموعہ آثار قرآنی
معاونت قرآن و عترت
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
(۶)

جیران بھافمہ قرآن کے

ایران معاصر

پدید آورنده
احمد پاکتچی

فهرست

صفحه

هفده
بیست و یک
۱
۲
۲
۶
۹
۹
۱۰
۱۰
۱۲
۱۳
۱۳
۱۷
۱۷
۱۹
۲۰
۲۱
۲۴
۲۵
۲۷

عنوان

- سخن ناشر
- پیشگفتار
- مروری تاریخی بر فهم معاصر از قرآن کریم
- گراییدن دین سنتی به سمت تجدد
- مروری بر پیشینه تاریخی
- پیوند میان مذهب و تجددگرایی
- به دنبال روش‌های جدید فهم قرآن
- مروری بر سنت‌های تفسیر
- لزوم فهم مجدد قرآن
- عوامل حاکم بر فهم امروزی از قرآن
- اصلاح‌گرایی و بازاندیشی در آموزه‌های دینی
- گرایش‌های اخیر در محافل حوزوی
- صیانت از میراث تفسیری در اوایل قرن بیستم
- گام‌های نخست در مسیر بازاندیشی و ابتکار
- تفسیر قرآن توسط اصلاح‌طلبان اجتماعی - سیاسی
- عرفان نو و علم تفسیر
- اصلاحات شریعت سنگلجی
- تلاش برای تمایز مکتب‌ها و رویکردها
- فهم قرآن در محافل دانشگاهیان
- نسل مؤسسان
- مطالعات قرآنی نسل دوم

۲۷	ویژگی‌های این نسل
۲۹	مطالعات صورت گرفته در مورد جایگاه قرآن
۳۱	گرایش‌های روش‌شناختی
۳۲	انواع تفسیرهای ترتیبی
۳۳	تنوع تفسیرهای موضوعی
۳۵	آثار مرتبط با احکام فقهی
۳۶	فرهنگ‌های لغات و دایرةالمعارف‌های قرآنی
۳۷	مطالعات قرآنی نسل سوم
۳۷	ویژگی‌های کلی
۳۹	مطالعات مرتبط با جایگاه قرآن
۴۱	گرایش‌های روش‌شناسی
۴۲	تنوع در تفسیرنویسی
۴۴	ترجمه قرآن
۴۶	فرهنگ‌های لغت و دایرةالمعارف‌های قرآنی
۴۷	بازتاب‌های قرآنی در ادبیات فارسی
۵۱	فصل اول: عباس علی کیوان قزوینی
۵۱	معرفی شخصیت
۵۳	در جست‌وجوی روش صریح تفسیر
۵۴	تفسیر قابل قبول / معتبر / مقبول
۵۵	ترجمه قرآن
۵۶	تاریخ‌گرایی و نمادگرایی در داستان‌های قرآن
۵۷	جایگاه خاص قرآن در میان مسلمانان
۵۸	جامعیت قرآن
۶۳	فصل دوم: محمدحسن شریعت سنگلجی
۶۳	معرفی شخصیت
۶۵	فهمیدن قرآن مبتنی بر شناسایی اسباب نزول است
۷۰	احکام شریعت در قرآن کلی است و محتاج به سنت است
۷۱	تفسیر به رأی و تقسیم آن به جایز و ممنوع
۷۲	تفسیر بر اساس هوای نفس
۷۴	نادیده گرفتن بافت و روایت در تفسیر
۷۵	راه تفسیر کتاب خدا و تفسیر آن
۷۵	مقاصد قرآن در وضع شریعت و احکام
۷۷	دستورات سه‌گانه قرآن
۷۹	طریقه قرآن در اقتناص حقایق اشیاء
۸۲	تقلید از موانع تعقل است
۸۳	معالجه قرآن مرض تقلید را

۸۹	● فصل سوم: سید ابوالقاسم خویی
۸۹	معرفی شخصیت
۹۱	حجیت ظواهر قرآن
۹۵	دلایل عدم حجیت ظواهر قرآن
۹۵	اختصاصی بودن فهم قرآن
۹۷	نهی از تفسیر به رأی
۹۸	غامض بودن معانی قرآن
۹۸	علم به ارادهٔ خلاف ظاهر
۹۹	منع از پیروی آیات متشابه
۱۰۰	وقوع تحریف در قرآن
۱۰۱	قواعد کلی در تفسیر قرآن
۱۰۱	منابع تفسیر
۱۰۳	تخصیص قرآن با خبر واحد
۱۰۴	اشکال‌ها و پاسخ‌ها
۱۱۱	● فصل چهارم: امام خمینی
۱۱۱	معرفی شخصیت
۱۱۳	قرآن کتاب انسان‌ساز
۱۱۵	قرآن سفره گسترده برای استفاده عموم
۱۱۶	قرآن مرکز همهٔ عرفان‌ها و باب معرفت الله
۱۱۸	مقاصد و مطالب و مشتملات کتاب الهی
۱۲۳	تفکر در آیات الهی و مقصد کتاب شریف
۱۲۵	رفع حجاب‌ها
۱۲۵	حجاب خودبینی
۱۲۷	حجاب آراء فاسده و مذاهب باطله
۱۲۹	حجاب عدم تفکر و تدبیر - معنی تفسیر به رأی
۱۳۰	حجاب معاصی
۱۳۱	حجاب حبّ دنیا
۱۳۲	نظر تعلیم داشتن و استفاده نمودن
۱۳۵	قرآن حاوی همهٔ جهات (برداشت‌های یک بُعدی از کتاب خدا)
۱۳۶	قرآن حاوی همهٔ نیازهای بشر
۱۳۷	امور طبیعی در قرآن
۱۳۸	امور سیاسی و اجتماعی در قرآن
۱۴۱	● فصل پنجم: علامه طباطبایی
۱۴۱	معرفی شخصیت
۱۴۳	قرآن مجید کتابی است جهانی
۱۴۴	قرآن مجید کتابی است کامل

- ۱۴۵ قرآن مجید کتابی است همیشگی
- ۱۴۵ قرآن مجید در دلالت خود مستقل است
- ۱۴۷ قرآن مجید ظاهر و باطن دارد
- ۱۴۸ چرا قرآن مجید از دو راه ظاهر و باطن سخن گفته است؟
- ۱۵۱ قرآن مجید محکم و متشابه دارد
- ۱۵۵ قرآن مجید دارای تأویل و تنزیل می‌باشد
- ۱۵۵ معنی تأویل در عرف قرآن
- ۱۵۸ قرآن مجید نسخ و منسوخ دارد
- ۱۵۹ جری و انطباق در قرآن مجید
- ۱۵۹ قرآن خود چگونه تفسیر می‌پذیرد؟
- ۱۶۳ نمونه‌ای از تفسیر قرآن با قرآن
- ۱۶۶ تاریخ تفسیر و گرایش‌های تفسیری
- ۱۷۱ اسلوب صحیح فهم قرآن
- ۱۷۹ **فصل ششم: ابوالحسن شعرانی**
- ۱۷۹ معرفی شخصیت
- ۱۸۱ قاعده تفسیر و احکام آن
- ۱۸۴ قرآن بیان همه‌چیز است
- ۱۸۹ **فصل هفتم: حسین علی راشد**
- ۱۸۹ معرفی شخصیت
- ۱۹۱ اسلوب قرآن و اهداف و مقاصد آن
- ۲۰۵ مطالب قرآن
- ۲۱۰ مبنای قرآن
- ۲۱۹ **فصل هشتم: محمد تقی شریعتی**
- ۲۱۹ معرفی شخصیت
- ۲۲۱ قرآن به مثابه آیه
- ۲۲۳ نظم و ترکیب در قرآن
- ۲۲۵ اعجاز و پویایی جاویدان قرآن
- ۲۲۹ تفاسیر
- ۲۳۲ اعجاز علمی قرآن
- ۲۳۵ اعجاز تاریخی قرآن و دانش باستان‌شناسی
- ۲۳۷ زبان قرآن در بیان مطالب علمی
- ۲۳۸ جامعیت قرآن
- ۲۴۱ هدایت
- ۲۴۵ **فصل نهم: مهدی بازرگان**
- ۲۴۵ معرفی شخصیت
- ۲۴۷ پا به پای وحی (تفسیر تدبری قرآن بر حسب نزول)

۲۵۲	تحول قرآن
۲۵۳	تنوع قرآن
۲۵۵	تاریخ قرآن
۲۵۶	سیر تحول قرآن
۲۶۹	روال کلی تحول محتوایی آیات
۲۶۹	وجود مسلم تحول محتوایی
۲۶۹	تدریجی بودن احکام و اعلام‌ها
۲۶۹	جهت‌دار بودن تحول
۲۷۰	هدف‌داری
۲۷۰	هماهنگی با نفوس و وقایع
۲۷۱	تعدد خالی از تفرق و توأم با تجمیع و توحید
۲۷۱	تحول محتوایی آیات فقهی یا تشریحی
۲۷۲	آیات مربوط به موضوعات عمومی و اصولی
۲۷۵	● فصل دهم: سید محمود طالقانی
۲۷۵	معرفی شخصیت
۲۷۷	روش فهم قرآن
۲۸۰	نظری به بعضی احادیث دربارهٔ تمسک به قرآن
۲۸۵	● فصل یازدهم: مرتضی مطهری
۲۸۵	معرفی شخصیت
۲۸۷	شناخت تحلیلی قرآن
۲۸۸	قرآن خود را چگونه معرفی می‌کند؟
۲۸۹	آشنایی با زبان قرآن
۲۹۵	مخاطب‌های قرآن
۳۰۱	● فصل دوازدهم: محمدباقر بهبودی
۳۰۱	معرفی شخصیت
۳۰۳	قرآن و مفسران
۳۱۰	نمونهٔ ترجمه
۳۱۰	سورةُ الْفَاتِحَةِ (فاتحه الكتاب؛ آغاز قرآن)
۳۱۶	سورةُ الْبَقَرَةِ (گاو بنی اسرائیل - ایمان - نفاق و اخلاص، فرمان‌های اجتماعی)
۳۱۱	دفاع از معانی قرآن
۳۱۷	● فصل سیزدهم: محمدهادی معرفت
۳۱۷	معرفی شخصیت
۳۱۹	روش قرآن در بیان
۳۲۰	[ظاهر و باطن قرآن]
۳۲۲	[زبان خاص قرآن]
۳۲۳	[واژهٔ «إِذْن»]

- ۳۲۴ [افعال در جهان هستی]
- ۳۲۴ [واژه «قلب»]
- ۳۲۵ [واژه «مشیت»]
- ۳۲۷ [جامعیت و ایجاز قرآن]
- ۳۲۹ [مخاطبین قرآن]
- ۳۳۰ [تنوع استعاره‌ها در قرآن]
- ۳۳۱ انواع تشابه در قرآن
- ۳۳۲ انواع ابهام در قرآن
- ۳۳۷ ● **فصل چهاردهم: عبدالله جوادی آملی**
- ۳۳۷ معرفی شخصیت
- ۳۳۹ مَنهَج تفسیر و شیوه تدریس آن
- ۳۴۲ ملحوظ بودن هویت جمعی قرآن در تفسیر آن
- ۳۴۵ تأثیر منابع دینی (غیر قرآن) در تفسیر آن
- ۳۴۹ کیفیت تقریر معارف تفسیری
- ۳۵۳ ● **فصل پانزدهم: علی شریعتی**
- ۳۵۳ معرفی شخصیت
- ۳۵۵ متد مطالعه و شناخت قرآن
- ۳۵۹ سبک قرآن
- ۳۶۶ علوم طبیعی در قرآن
- ۳۷۲ نام‌گذاری سوره‌ها
- ۳۷۴ پرسش و پاسخ
- ۳۷۴ [سؤال]: اهمیت سوره روم چیست؟
- ۳۷۵ [سؤال]: پس با این حرف همه تمدن‌ها مردنی هستند؟
- ۳۷۹ ● **فصل شانزدهم: سید حسین نصر**
- ۳۸۱ معرفی شخصیت
- ۴۱۳ قرآن، کلام خداوند و منبع دانش و عمل
- ۴۱۳ ● **فصل هفدهم: محمد مجتهد شبستری**
- ۴۱۳ معرفی شخصیت
- ۴۱۵ زیبایی سخن خداوند و گشودن افق انسان
- ۴۲۵ تفسیر دین آری، تولید بر دین نه
- ۴۳۳ ● **فصل هجدهم: عبدالکریم سروش**
- ۴۳۳ معرفی شخصیت
- ۴۳۵ بافت در متن
- ۴۴۷ ● **فصل نوزدهم: علی صفایی حائری**
- ۴۴۷ معرفی شخصیت
- ۴۴۹ تناقض‌ها

۴۵۰	قرآن و قرآن
۴۵۱	قرآن و سنت
۴۵۱	سنت و سنت
۴۵۱	قرآن و عینیت
۴۵۲	توضیح
۴۵۵	تحلیل
۴۵۹	تطهیر با جاری قرآن
۴۶۴	روش برداشت قرآن
۴۶۶	وجهها
۴۶۷	ترجمه و تفسیر
۴۶۸	ظهر و بطن قرآن
۴۶۹	تأویل و تنزیل
۴۶۹	روح
۴۷۱	نور
۴۷۵	● فصل بیستم: مصطفی ملکیان
۴۷۵	معرفی شخصیت
۴۷۷	درباره پژوهش در قرآن
۴۷۹	بایسته‌های پژوهشی قرآنی
۴۹۱	● منابع تحقیقی

سخن ناشر

قرآن کریم یگانه منبع متَّق مسلمین با خاصیت اعجازین خود، اساس تمدن اسلامی را بنا نهاده است. در نظام فرهنگی اسلام، قرآن عنصری در کنار سایر عناصر فرهنگ ساز نیست؛ بلکه محور و اساس فرهنگ اسلامی است تا بدانجا که خود فرهنگ و نرم افزار تمدن اسلامی محسوب می شود و تجلی آن در تمام مظاهر فرهنگی اسلامی قابل مشاهده و تحلیل است. از این رو، رجوع مدام و مداوم به قرآن و مینا قراردادن و باز تولید مؤلفه های تمدنی عصری آن، اصل ترین و اصلی ترین رویکرد در احیاء و تحقق تمدن اسلامی است؛ تمدنی که با تابش آن از جغرافیای اندیشه نظام اسلامی ایران در برهوت معنا و انسانیت روزگار مدرن، داعیه حیات طیبه انسان و دغدغه سعادت جاودان او را دارد.

تشرّف به پیشگاه معارف این وحی نامه ارجمند و کشف معانی و تشیید ساختارها و نظامات زندگی از آن، خود آیینی افزون بر همه آیین های علمی دارد و آن، آیین آیینگی است.

تدبیر در کتاب الهی، بهره پاکدلان و نصیب صافی اندیشانی است که مسامع قلوب آنان شنوای نوای ملکوت است. همانانی که اندیشه های باطلی و اعمال ناروا بر قلب هایشان قفل گران و غبار نسیان نهاده است: أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبِ أَقْفَالُهَا (محمد: ۲۴) آنان که از ادراک صحیح قرآن محرومند و از نظر کردن در معانی آن بی بهره، نابینایان قیامتند: وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا (اسراء: ۷۲) و کسی که معارف الهی و حقایق قرآن را در دنیا به چشم جان مشاهده نکرد؛ در آخرت از شهود جمال الهی ناکام است: كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحُورُونَ (مطففین: ۱۵).

بنابراین، مهم ترین اصل بهره مندی از معارف قرآنی تدبیر در قرآن است و شرط تدبیر و بهره مندی از قرآن، طهارت روح و پاکیزگی اندیشه است که: لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ (واقعہ: ۷۹).

پژوهشگر متدبّر قرآنی با بهره از این دلمایه طهارت و پاک اندیشی و سرمایه دانش و خردورزی، مسئولیت سترگ استخراج پیام قرآن و گسترش فرهنگ آن را بر دوش دارد تا در سایه سار نشر و بسط دانش و فرهنگ قرآنی، سیاست، اقتصاد، هنر و همه شئون حیات انسانی از نفخه شفا بخش آن،

تنفس کنند و در مسیر تعالی و کمال حرکت نمایند.

از مهم‌ترین آفاتی که رهن طریق پر توفیق تحقیق در معارف قرآنی است و پژوهشگر آگاه قرآنی می‌بایست خود را از درافتادن به این وادی، صیانت نماید، ناهماهنگی با زمان، عوام‌گرایی و نداشتن روش تحقیق و متدولوژی مناسب است.

قرآن حقیقتی جاری در همه اعصار است؛ «يَجْرِي كَمَا تَجْرِي الشُّمُسُ وَالْقَمَرُ» و انسان هر عصری در دایره مخاطبان آن جای دارد. این کتاب الهی برای تبیین و تأمین سعادت انسانی است که حقیقت جان او انعکاسی نامحدود و بی‌نهایت در بُعد زمان و مکان و یا سَرَّيَانِ بِيحْدٍ در لامکانی و لازمانی دارد و لکن کسب یا دفع این سعادت ابدی، از قوالب زمانی و مکانی مزرعه دنیا تحصیل می‌شود. از این رو، شناخت مکان و زمان نقش اثربخشی در اخذ برنامه هر عصر از این حقیقت جاری دارد. حافظان مکتب دین نیز آگاه به زمان و مطلع از زمانه‌اند که بنا بر کلام معصوم عليه السلام: «العالم بزمانه لا تهجمُ عليه اللوابس» و محقق راستین قرآنی هم، آگاه بر زبان قرآن برای هر عصری است و هم، مطلع بر زمانه خویش تا بتواند شبهات عصر را به محکمت قرآن ارجاع دهد. بنابراین، محقق معارف قرآنی هماهنگ با زمان و دانای بر نیازهای عصر و نکته‌سنج خواسته‌های مخاطبان روزگار خویش است؛ در حال به سر می‌برد و ترسیم‌گر افق‌های روشن آینده است.

از دیگر آفت‌های مهم پژوهش در حوزه دین به خصوص معارف قرآنی، گرفتاری در دو حوزه عامی‌اندیشی و عوام‌گرایی است؛ به طوری که بسیاری از کتاب‌سازی‌هایی که با عنوان تحقیقات قرآنی در مراکز نشر و فروش عرضه می‌شود، فرصت‌سوزی بوده و ثمره‌ای برای فرهنگ و جامعه ندارد. فقدان روش علمی نیز از آسیب‌های مهمی است که ثمره عینی آن، اتلاف عمر، هدر دادن سرمایه و ناکارآمدی و بی‌حاصلی بسیاری از رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها و بسیاری از آثار مکتوبی است که با نام پژوهش عرضه می‌شود.

عدم اطلاع از شیوه‌های مؤثر، ناآگاهی از روش‌های سنتی و نوین در فهم و استنباط و نیز، به کارگرفتن شیوه‌های بی‌اصالت در مطالعات و و پژوهش‌های قرآنی موجب می‌شود تا تحقیقات انجام شده، هم، ارتباط وثیق خود را با تراث گران سنگ کهن از دست دهد و هم، در اجتماع دین باور ما کارایی چندانی نداشته باشد.

آنچه آمد، گذاری ناگزیر و اقتراحی لازم جهت تبیین حقیقت پژوهش در ساحت قدس قرآن و آسیب‌شناسی جریان‌های موجود پژوهشی در کشور است.

معاونت قرآن و عترت و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی کشور که بر اساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی مسئولیت تبلیغی و ترویجی قرآن کریم را بر عهده دارد، همواره کوشیده است تا با مبانی پیش گفته، از آثار و تألیفات مبتنی بر توسعه و ترویج ابعاد متکثر فرهنگ قرآنی حمایت نماید. از این رو در مواقع مقتضی خصوصاً در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم که هر ساله با مساعی

نهادهای و مراکز متعدد دولتی و مردمی و با تولیت این معاونت برگزار می‌شود به معرفی و تقدیر از خادمان و پژوهشگران برتر قرآن و آثار و تالیفات منتخب قرآنی پرداخته است. آن چه در این مجموعه منتشر می‌شود گزیده‌ای از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی است که طی یک دهه اخیر در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم از سوی استادان برجسته علوم قرآنی داوری و انتخاب شده‌اند و هم‌اکنون با همراهی و همکاری صمیمانه معاونت فرهنگی وزارت علوم تحقیقات و فناوری توسط این معاونت به زیور طبع و انتشار آراسته می‌شود.

یادآوری این نکته بایسته است که این آثار پس از ویرایش، در نهایت با تأیید صاحبان آثار منتشر شده و مسئولیت صحت علمی آن بر عهده ایشان است.

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت قرآن و عترت

پیشگفتار

قرآن کریم به‌عنوان کتاب آسمانی مسلمانان نه‌تنها محوری برای آموزه‌های این دین مقدس است، بلکه با توجه به باور مسلمانان در خصوص قرآن کریم و کیفیت نزول آن، مواجهه با الفاظ آن و فهم معانی آن همواره در طول تاریخ اسلام از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. می‌دانیم که چگونه این تلاش همه‌جانبه برای فهم معانی قرآن کریم در طول تاریخ اسلام منجر به شکل‌گیری دانشی به نام تفسیر قرآن شده و این دانشی است که از صدر اسلام تا عصر حاضر توانسته است بار سنگین مواجهه مسلمانان با قرآن کریم را بر دوش کشد؛ اما این نیز درست نیست که تصور شود کوشش برای فهم قرآن کریم محدود به دایره علم تفسیر بوده است. در واقع محوریت این کتاب آسمانی برای مسلمانان موجب آن بوده است تا در حوزه‌های گوناگون معارف اسلامی، از کلام گرفته تا فقه و اخلاق، و از فلسفه گرفته تا عرفان، فهم قرآن کریم به‌عنوان متن پایه، در اولویت باشد یا دست کم وجهه همت قرار گیرد.

تحولات رخ داده در طی دوره جدید از زندگی مسلمانان و مواجهه آنان با مدرنیته، بی‌تردید ایشان را در معرض رویارویی با مسائلی قرار داده، که برای حل آنها

باز هم قرآن و فهم آموزه‌های آن در بوتۀ اهمیت قرار گرفته است. شاید برای قرن‌های متمادی در مسیر فهم قرآن لازم نبود نوآوری گسترده‌ای صورت گیرد و در شیوه‌های سنتی تفسیر تجدید نظر مهمی انجام پذیرد، اما حجم وسیع مسائل مستحدثه و طیف گسترده‌ای از نیازهایی که جامعه اسلامی در عصر مدرن با آن روبه‌رو بوده، زمینه‌ساز آن گشته است تا لازم باشد از سویی اندیشمندان جهان اسلام به فهمی متناسب از آموزه‌های قرآن روی آورند و از سوی دیگر مسیرهای متنوعی را برای رویارویی با فهم قرآن و روش‌های فهم آن بیازمایند؛ و این نیازی است که از سوی دو طیف هم‌زمان احساس شده است، هم آنان که از مسیر سنت اسلامی راه به سوی مسائل جدید گشوده‌اند و هم آنان که با تربیتی جدید روی به سنت اسلامی آورده‌اند.

کوشش برای فهم معاصری از قرآن کریم و آزمودن راه‌های مختلف و بنیادهای فکری گوناگون برای آن موضوعی است که در جوامع مختلف اسلامی شاهد آن هستیم و البته از آن میان در سرزمین ایران، سخت‌کوشی و حساسیت همیشگی اندیشه‌ورزان این دیار، آنان را به سوی ایفای سهمی مهم در این باره سوق داده است. اگرچه در سراسر جهان اسلام، پژوهش‌هایی که توانسته باشند تصویری همه‌جانبه از جریان‌های فهم معاصر قرآن ارائه دهند، هنوز خالی است، ولی به‌هر روی به‌عنوان نقطه‌ای آغازین برای ما، آنچه در اولویت قرار دارد جریان‌های فهم قرآن در ایران است. در این پژوهش کوشش شده است تا با رویکردی تحلیلی نخست یک مقوله‌بندی و جریان‌شناسی گسترده و در عین حال مجمل، از جریان‌های فهم قرآن کریم در ایران ارائه شود و سپس با کمترین مداخله مستقیم در ارائه آموزه‌ها، گزیده‌ای از تعالیم اندیشمندان ایرانی - از سنت‌گرا تا دگراندیش و از حوزوی تا دانشگاهی - ارائه گردد. بی‌تردید تنوع دیدگاه‌های مطرح‌شده در این مجموعه کاملاً نشان می‌دهد که معرفی کردن این نظریات به هیچ روی به معنای همدلی و همراهی با آنها نیست و هدف صرفاً فراهم‌آوردن یک امکان مقایسه و رسیدن به تصویری چندجانبه از جریان‌هاست؛ جریان‌هایی که در یک نگاه ارزشی می‌توانند مورد داوری قرار گیرند و ارزیابی‌های کاملاً متفاوتی از آنها صورت گیرد، اما از آنجا که مخاطبان

مروری تاریخی بر فهم معاصر از قرآن کریم

فهم و برداشت از قرآن کریم یکی از مسائل کلیدی در روند تحولات فرهنگی در جهان معاصر اسلام و از جمله در ایران است. با توجه داشتن به این واقعیت که فهم قرآن در حوزه مطالعات دینی خود موضوع مناقشاتی دامنه دار است، آنچه مسئله فهم معاصر قرآن در ایران را پیچیده تر می سازد، لزوم توجه به ویژگی های فرهنگی در الگوی ایرانی از تجدد است. در بعد نظری بسیاری باور دارند که «جامعه مدرن جامعه ای است که صنعتی باشد» و از این رو باید انتظار داشت که ویژگی های فرهنگی مرتبط با تجددگرایی، مستقیماً با تغییراتی که به صنعتی شدن یک جامعه منجر می شود نیز مرتبط باشد. با این وجود، با مطالعه تاریخ گذشته برخی کشورها - از جمله ایران - درمی یابیم که در آنها رابطه مستقیمی میان توسعه صنعتی در کشور و گسترش ویژگی های فرهنگی مدرن وجود ندارد. در آن حال که رابطه بین ویژگی های فرهنگی مدرن و صنعتی شدن حتی در جوامع غربی هم پرمسئله است، در برخی کشورهای دیگر مانند ایران، پیچیدگی ها به مراتب بیشتر و پرمسئله تر است. به عنوان مثال، سکولاریسم و عقل گرایی از جمله ویژگی های تجددگرایی محسوب می شوند که تاریخچه بروز آنها در غرب به جریان اصلاح دینی و روشنگری

جریان‌های فهم قرآن کریم در ایران معاصر

باز می‌گردد؛ در حالی که در ایران و به جامعه ایرانی، برخی از جوانب فرهنگی تجدد به‌عنوان بخشی از یک بسته یا بسته‌های وارده از غرب معرفی شد و آن روند زایش طبیعی را طی نکرد.

روشنفکران ایرانی به تدریج از دهه‌های پایانی قرن نوزدهم، از طریق روسیه، عثمانی، هند و مصر با ویژگی‌های فرهنگی مدرن غرب آشنا شدند. انقلاب مشروطه که در سال ۱۲۸۵ ه. ش به تصویب قانون اساسی مشروط منجر شد، یکی از نقاط عطف جامعه ایرانی به شمار می‌آید که در واقع، نقطه آغازی برای تاریخ مدرن در ایران محسوب می‌شود. در اثر این انقلاب، سلطنت قانونی جایگزین شکل قرون وسطایی حکومت شد و باعث ایجاد تغییرات اساسی در فرهنگ گشت. تجددگرایی اقتصادی که بعدها در زمان حکومت رضاشاه و پس از جنگ جهانی اول پی گرفته شد، عامل دیگری بود که موجب تسریع سیر تجددگرایی فرهنگی در ایران شد.

گراییدن دین سنتی به سمت تجدد

مروری بر پیشینه تاریخی

آغاز قرن بیستم در ایران با سال‌های پایانی سلسله قاجار (۱۱۷۴-۱۳۰۴ ه. ش) مصادف بود. هر چند در طول تاریخ، ایران هیچ‌گاه مستعمره هیچ کشوری نبوده است، در پایان دوره قاجار، از جهاتی تحت سلطه اقتصادی و سیاسی بریتانیا و روسیه قرار گرفت و در واقع وضعیتی مشابه کشورهای نیمه‌استعمار شده را تجربه کرد.

خاطره تلخ ملت ایران از شکست در جنگ‌های ایران و روس در سال‌های ۱۱۹۲ ه. ش و ۱۲۰۶ ه. ش و کمی بعدتر شکست هرات در سال ۱۲۴۲ ه. ش، احساسات ایرانیان را به شدت جریحه‌دار کرده بود. این زخم التیام‌نیافته بعدها سر باز کرد و خود را در قالب جنبش تنباکو در سال ۱۲۶۹ ه. ش نشان داد. در جریان این جنبش، روحانیون شیعی ایران و عراق کار سازماندهی مخالفت‌های عمومی با حق بهره‌برداری بریتانیا از تنباکوی ایران را بر عهده داشتند. همچنین، روحانیون در ناآرامی‌های اجتماعی در جریان مطالبه قانون اساسی که نهایتاً توسط مظفرالدین شاه قاجار در ۸ مهر ۱۲۸۵ به تصویب رسید - و همواره به‌عنوان آغاز عصر جدید در تاریخ ایران